

Massamatkailu pienessä maailmassa

HARRISON, DAVID & RICHARD SHARPLEY (2017; toim.). *Mass tourism in a small world*. 262 s. CABI Publishing, Wallingford.

Massaturismi on ollut pitkään matkailututkimuksessa itsestään selvänä pidetty käsite ja ilmiö, mutta varsinaisen keskustelu massasta matkailussa on ollut hyvin vähäistä. Niinpä minulla oli hyvin paljon odotuksia kuullessani matkailututkijoiden David Harrisonin ja Richard Sharpleyn toimittaman teoksen ilmestymisestä. Ensi reaktioni oli, että vihdoinkin tutkijat ovat laajemmin harranneet tarkastelemaan massaturismia koko maailmaa muokkaavana modernina ilmiönä. Odotukseni kirjaa kohtaan täytyivät osin, mutta työsarkaa ilmiön ymmärtämiseen riittää tulevaisuudessa.

Teoksen otsikko on varsin vetävä. Se kuvastaa hyvin massaturismi-ilmiön suuruutta ja planeettamme rajallisuutta, mutta toimittajat eivät selitä mitä itse asiassa tarkoittavat pienellä maailmalla – planeetan kantokykyä, verkostoteoreettista näkemystä maapallon kytkösten kattavuudesta vai kenties jotain muuta. Johdannossa kyllä sivutaan sekä verkostoja että kantokykyä. Alustuksessa otetaan kantaa myös massamatkailuun matkailun perustana, johon muut matkailun muodot kytkeytyvät. Massamatkailun yleistä historiaa ja tutkimusnäkökulmia esitellään hyvin. Lisäksi johdanto määrittelee melko joustavasti massamatkailun joukoksi erilaisia, osin vaihtoehtoisia ominaisuuksia. Vaikka pidän esitystavan jätännästä väljyydestä massamatkailun määrittämisessä, olisin toivonut alleviivatumpaa keskustelua siitä mitä kaikkea massalla voidaan tarkoittaa matkailussa.

Teoksessa on toimittajien kirjoittaman johdannon ja loppusanojen lisäksi useiden matkailututkijoiden laatimia artikkeleita, jotka on jaettu kolmeen pääosiin: teoreettisiin näkökulmiin, historiallisiin matkailukehityksen tutkimuksiin ja tapaustutkimuksiin nykyajan massaturismista. Rakennan arvosteluni näiden kolmen pääosion mukaisesti keskittyen muutamiin esimerkkilukuihin.

Itselleni massaturismia teoreettisesti käsittelevä osio on kirjan tärkein anti. Matkailututkija Julio Aramberri

peräänkuuluttaa, että itse turismi-sana oikeastaan sisältää massan, suuren joukon ihmisiä liikkeellä. Tällainen turismi perustuu kehittyneille liikenneteknologioille ja palkallisille lomille. Itse lisäisin, että massaa ei voi ymmärtää pelkästään suurena joukkona ihmisiä, vaan käsitteeseen liittyy monia ulottuvuuksia. Matkailututkija Jim Butcher maalaa ansiokkaasti historiallisen jatkumon massaturismin ja moraalikeskustelun suhteesta. Hän käsittelee erilaisia tapoja, joilla massa on määritelty erilaisissa yhteiskunnallisissa tilanteissa eri aikoina. Usein massat ovat hahmottuneet vähempiarvoisiksi ja moraalisesti epäilyttäviksi ihmisjoukoiksi. Butcher korostaa massan ideologisten ja historiallisten painolastien

tuntemisen tärkeyttä massamatkailua tutkittaessa. Maantieteilijänä jäin kuitenkin kaipaamaan tilan ja massan suhteen käsitteilyä sekä yhteiskuntatieteitä laajempaa variaatiota massan erilaisista ”olomuodoista” matkailussa.

Heti seuraavassa, matkailututkija Raoul Bianchin kirjoittamassa artikkelissa käsitellään poliittista taloustiedettä tärkeänä massaturismin tarkastelunäkökulmana. Bianchin mukaan analyysin keskiöön tulisi ottaa keskittymistä tukeva dynaaminen vuorovaikutus kohteiden ja kohdetalouksien välillä, sekä erityiset luokka- ja valta-asetelmat, jotka määrittävät ylijäämän jakautumista. Kirjoitus osoittaa, miten moninaista ja kontekstuaalisesti rikasta kehitystä matkailututki-

muksessa on tapahtunut ja millaisia yksinkertaistuksia tutkimuksessa on toisaalta luotu.

Maantieteilijä David B. Weaver tarkastelee jo aiemmissa julkaisuissaan esittelemäänsä ”valaistuneen massaturismin” ideaa (*enlightened mass tourism*). Hänen mukaansa vaihtoehtoinen matkailu ei ole todellinen vaihtoehto massamatkailulle, sillä se ei ole yksiselitteisesti kestävä: siitä ei ole korvaamaan koko matkailua eikä se pysty toimimaan ilman matkailua hyödyntäviä liikenneverkostoja. Täten itse massamatkailua tulisi kehittää tulevaisuudessa. Maantieteilijä Andrew Holden on pessimistisempi tulevaisuuden suhteen. Hänen mielestään matkailusta on vaikea tehdä kestävämpää samalla kun

Mass Tourism in a Small World

Edited by David Harrison and Richard Sharpley

lentoliikenne sekä matkailu kohdetoimintoinen lisääntyvät ja laajenevat. Holden korostaa että myös niin sanotut yksilölliset matkailijat ovat osa ja voivat muodostaa suurempia joukkoja.

On sääli, että massamatkailun historiallisiin kehityspolkuihin (Brittien rantakohteista Yhdysvaltain kansallispuistoihin ja lomaleireihin) keskittyvät artikkelit hukkaavat yhteyden niihin massan käsitteellistämisen avauksiin, joita teoriaosio luo. Matkailututkija John Heeley osoittaa, kuinka historian tutkimuksella voidaan valottaa menneitä moninaisia kehityspolkuja ja kuinka matkailututkijat ovat kokeneet massamatkailun epämukavaksi aiheeksi, jota on usein tarkasteltu sen negatiivisten vaikutusten kautta. Taloustieteilijä David Timothy Duvalin kirjoitus matkailun ja liikennejärjestelmien keskinäisriippuvuudesta yhdistää massaturismin ja massamobileettien tutkimusta sekä ottaa tarkasteluun uusia liike-toimintamalleja, jotka haastavat aiempia. Artikkelit ovat parhaimmillaan haastaessaan ajatuksen yksinkertaisesta kehityksestä ja pohtiessaan (valitettavan lyhyesti) jotakin paradoksia, haastetta tai tietoaukkoa massoja käsittelevässä matkailututkimuksessa.

Tapausesimerkkejä sisältävä osio on hyvin perinteinen, joskin toki monipuolinen massamatkailua koskevien esimerkkien kokoelma, joka liikkuu Kiinasta Thaimaahan, Mallorcaltalta Maltalle, Bulgariasta Tunisiaan ja lopulta Karibialle. Kirjan aloituksen huomioon ottaen aineksia olisi ollut merkittävämpiinkin tieteidenvälistä keskustelua edistäviin avauksiin. Massa-käsite tulkitaan tässä osiossa monesti erilaisesta lähtökohdasta kuin alussa: massa ei olekaan nyt kaikkea matkailua, vaan tietynlaista matkailua kuvaava – ja hyvin tieteenalaukollinen – termi. Olisi ollut hedelmällistä, jos tapausten kohdalla olisi käyty laajempaa keskustelua siitä, miten moninaista massaturismi voi paikallisesti olla sen sijaan että se olisi irrotettu erilleen muusta matkailukehityksestä.

Haluan kuitenkin nostaa esille muutaman erityisen kiinnostavan tapaustutkimuksen. Matkailututkija Chris Ryanin katsauksenomainen tarkastelu Kiinan ja kiinalaisten matkailusta herättää pohtimaan matkailijamäärien kasvua, matkailun yhteiskunnallisia ja kulttuurisia kytköksiä (mm. lahjan antamisen kulttuuria) sekä massan suhteellisuutta, erityisesti ruuhka- ja jonokontesteissa. Olisin mielelläni lukenut enemmänkin kiinalaisnäkökulmasta, esimerkiksi massan kokemisesta ja siitä, miten se vaikuttaa vuorovaikutukseen ja käyttäytymiseen matkailussa. Sosiologi Erik Cohenin kiinalaisia ja venäläisiä Thaimaan-matkailijoita käsittelevässä artikkelissa päästään edellisen tapaan lähelle kulttuurien kohtaamisia massassa, mutta luvun lyhyt mitta ja varsin epämääräiseksi jäävä Thaimaata käsittelevä englanninkielinen media-aineisto jättävät paljon avoimeksi. Cohen myös käsittelee kansalaisuuksia harmillisesti yhtenäisinä massoina. Pidän myös matkailututkija Heather Jeffrey ja Maantieteilijä Sue Bleasdaalen Tunisiaa koskevaa artikkelia mielenkiintoisena. Siinä pohditaan muun muassa yh-

teiskunnallisen kehityksen ja liikehännän (vuoden 2011 vallankumous), terrorismin (vuoden 2015 iskut Bardomuseoon ja turistikohte Soussessa) ja matkailun välisiä kompleksisia suhteita.

Eräs huolestuttava piirre tässä(kin) massamatkailua käsittelevässä kirjassa on se, että matkailijat, paikalliset tai muut toimijat eivät saa ääntään moninaisesti esille, vaan matkailua käsitellään pitkälti matkailukehityksen ja -kehittämisen, tuotannon tai tilastojen valossa, ikään kuin etäisyyden päästä. Vaikka paljoudesta puhutaan runsaasti, tutkijoiden täytyisi perehtyä massan moninaisiin kulttuurisiin ja sosiaalisiin ulottuvuuksiin ihan yksilötasollekin. Onneksi näitäkin teemoja on käsitelty vuosien saatossa (esim. Wright 2002; Obrador 2012).

Kirjan perspektiiviä supistaa myös artikkelien taipumus keskittyä tiettyihin matkakohteisiin sen sijaan että kirjoittajat tarttuisivat eri taustoista tulevien ihmisryhmien näkemyksiin ja kokemuksiin näistä paikoista tai että tutkijat pohtisivat paikallistason tapahtumia osana laajempaa kokonaisuutta (ilmastonmuutosta, globaalia vastuuta ja oikeudenmukaisuutta). Kuitenkin matkailu kytkeytyy suuriin taloudellisiin, kulttuurisiin, yhteiskunnallisiin ja ympäristöllisiin kysymyksiin, jotka tulisi ottaa analyysissä huomioon. Tarkastelua olisi voinut syventää myös käsittelemällä massan spatiaalisuutta ja erilaisia teoretisointeja, *big dataa* ja massojen viisautta, sosiaalista mediaa ja niin sanottua jakamistaloutta matkailu(massan)tuotannossa (esim. Airbnb). Lisäksi olennaisia teemoja olisivat olleet paikallisuuden korostaminen matkailussa ja sen tuomat haasteet, kaupunki-kohteet ja ”liikaturismi” (*overtourism*), matkailun laajeneminen (esim. Afrikkaan tai Lappiin), massamatkailu ja turvallisuus (sisältäen terrorismiin ja luonnonilmiöihin liittyvät ongelmat) sekä matkailun tarve osana länsimaista elämäntyyliä ja yksilöllisiä identiteettejä.

Teoksen artikkelit ovat hyvin lyhyitä. Tuleekin väistämättä mieleen, että kirjoitusten määrän sijasta olisi voinut panostaa niiden syvällisyyteen. Vaihtoehtoisesti kirjaa olisi voinut fokusoida temaattisesti korostamalla esimerkiksi teoreettista keskustelua tapausten sijaan. Teoksen pääviesti on kuitenkin selkeä: massamatkailu on otettava keskusteluun tulevaisuuden matkailusta ja laajemmasta kehityksestä puhuttaessa.

Arvioitava teos on puutteistaan huolimatta arvokas lisä matkailukirjallisuuteen, sillä se nostaa massamatkailun näkyville. Kirjaa voi suositella tutkijoille, opettajille ja opiskelijoille. Matkailumaantieteilijöille teos on tietysti ehdoton, mutta se on hyödyksi monille muillekin, sillä matkailu ei ole oma erillinen ilmiönsä vaan enenevässä määrin osa kulttuurien elämäntapoja, elinkeinoja ja kohtaamisia. Jotkut kirjoitukset vaativat aiempaa perehtyneisyyttä aiheeseen, mutta monet artikkelit aukeavat myös aiheeseen vasta tutustuville. Kaikkiaan kirja osoittaa, että maantieteellinen äkökylmä matkailututkimuksessa on enemmän kuin tarpeellinen.

KIRJALLISUUS

- Wright, S. (2002). Sun, sea, sand and self-expression: mass tourism as an individual experience. *Teoksessa* Berghoff, H., B. Korte, R. Schneider & C. Harvie (toim.): *The making of modern tourism*, 181–202. Palgrave, Basingstoke.
- Obrador, P. (2012). The place of the family in tourism research: domesticity and thick sociality by the pool. *Annals of Tourism Research* 39: 1, 401–420.

VILHELMIINA VAINIKKA

*GLASE-tutkimushanke & Maantieteen tutkimusyksikkö,
Oulun yliopisto*